Journal of Suan Sunandha Arts and Culture
วารสารศิลปวัฒนธรรมสวนสุนันทา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ปีที่ 2 ฉบับที่ 2/2565

บทวิจารณ์

มองอดีตเขียนปัจจุบัน: การใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ในกวีนิพนธ์ Hi So-Cial ไฮโซ... เชียล ของขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย

ชาคริต แก้วทันคำ (CHAKRIT KAEWTANKHAM)*

วันที่รับบทความ 26 ตุลาคม 2564
วันที่แก้ไขบทความ 12 มีนาคม 2565
วันที่ตอบรับบทความ 19 เมษายน 2565

ชื่อหนังสือ Hi! So-Cial ไฮโซ... เชียล
ผู้แต่ง ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย
ปีที่พิมพ์ 2563
จัดพิมพ์โดย Hi So-Cial Team
จำนวนหน้า 170 หน้า

บทนำ

เทคโนโลยีที่ก้าวหน้าสามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคและยังส่งผลต่อวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้คนและสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ได้พัฒนาให้ผู้คนทุกกลุ่มเข้าถึงข้อมูลข่าวสารผ่านระบบอินเทอร์เน็ตในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ เฟซบุ๊ก ไลน์ อินสตราแกรม ทวิตเตอร์ ยูทูบ วอร์ทแอพ เป็นต้น จากการเชื่อมต่อระบบเครือข่ายได้ทั่วทุกมุมโลก

เมื่อความก้าวหน้าของเทคโนโลยีเปิดโอกาสให้ผู้คนทุกกลุ่มเข้าถึงและเรียนรู้ จึงเกิดพฤติกรรมของผู้ใช้และผลกระทบทั้งด้านดีและลบ ที่ส่งผลต่อตนเอง เพื่อน ครอบครัว และสังคม ซึ่งผลกระทบจากสื่อสังคมออนไลน์จะมีประโยชน์หรือโทษ ย่อมขึ้นอยู่กับผู้ใช้งานที่จะต้องพิจารณาอย่างเท่าทัน เพราะผลกระทบโดยภาพรวมที่เกิดจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของ

* นักวิจารณ์อิสระ, E-mail: chakrit2560@gmail.com
independent critic

ผู้คน โดยเฉพาะเยาวชน เช่น ด้านสังคม การสื่อสาร การแสดงออกถึงตัวตน การเรียน ความบันเทิง การดำเนินชีวิตประจำวัน และสุขภาพ

บทความนี้จะวิจารณ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ในกวีนิพนธ์ “Hi! So-Cial ไฮโซ... เชียล” ของขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย นามปากกาของพรชัย แสนยะมูลหรือ “กุดจี่” กวี นักเขียน เจ้าของและบรรณาธิการสำนักพิมพ์ไม้ยมก ผู้มีผลงานเขียนหลากหลายประเภท ทั้งบทกวี เรื่องสั้น นิยาย บทความ นิทานภาพ อัลบั้มเพลง โดยผลงานที่มีชื่อเสียงประเภทบทกวี ได้แก่ แมงมุมมอง นิธาร ธรรมชาติของหัวใจ ใจธรรมชาติ ใจปัจจุบัน แม่ ฤดูใจ นัยประหวัด เป็นต้น

“Hi! So-Cial ไฮโซ... เชียล” เป็นผลงานเล่มแรกในนามปากกาของขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย ซึ่งเข้ารอบสุดท้ายรางวัลซีไรต์ ปี 2562 และได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 (ไม่มีรางวัลชนะเลิศ) รางวัลเซเว่นบุ๊คอะวอร์ด ครั้งที่ 17 ปี 2563

“Hi! So-Cial ไฮโซ... เชียล” ของขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย เขียนด้วยบทกวีฉันทลักษณ์จำนวน 40 สำนวน แบ่งเป็นกลอนสุภาพ 39 สำนวน และกาพย์ยานี 11 อีก 1 สำนวน โดยแต่ละสำนวนร้อยสัมผัสต่อเนื่องกันคล้ายบทกวีขนาดยาว นำเสนอประเด็นการใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่มีอิทธิพลและผลกระทบต่อวิถีชีวิตเก่าใหม่ของคนร่วมสมัย ผ่านการย้อนวัยเยาว์ไปมองอดีต เพื่อเทียบเคียงชีวิตปัจจุบันบนความสัมพันธ์ในรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการอยู่ในโลกจริงและโลกเสมือน คนในโลกเก่ามีความลับ แต่คนในโลกใหม่กล้าเปิดเผย เรื่องความงมงายที่ถูกแชร์เพราะมีความเชื่อด้านการเสี่ยงโชค การตัดต่อข้อความ ใส่ร้าย สร้างความเกลียดชังในสื่อสังคมออนไลน์ การใช้โปรแกรมตกแต่งภาพเพื่อสร้างภาพตนเอง การใช้นามแฝง การซื้อขายสินค้าออนไลน์ เป็นต้น ด้วยมุมมองชวนคิดกับภาษาที่เรียบง่าย มีจังหวะ ไม่เน้นสัมผัสใน แม้ว่าเนื้อหาที่นำเสนอจะเป็นที่รับรู้อยู่ทั่วไปในสังคมแล้วก็ตาม

นอกจากนี้ “Hi! So-Cial ไฮโซ... เชียล” ของขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย ชื่อกวีนิพนธ์ภาษาอังกฤษแปลตรงตัวคือ คำทักทายสังคม แต่ในที่นี้คงหมายถึงสังคมออนไลน์ซึ่งมีผู้ใช้เป็นผู้สื่อสาร แบ่งปันหรือเป็นการปฏิสัมพันธ์กันในสังคมเมื่อมารวมกลุ่มกันในชื่อภาษาไทย ทำให้ผู้ใช้แสดงความเป็นตัวตนแบบ “ไฮโซ... เชียล” เมื่อขวัญข้าวกล่าวถึงในบทกวี “ไฮโซ” ว่า “ไฮโซที่ราบสูง รวมเพื่อนฝูงตั้งกลุ่มพร้อมไฮสูง ส่วนโซผอม ผสมคำเป็นไฮโซ” (ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 85)

เนื้อหาในบทกวีดังกล่าว สื่อความหมายของการตั้งกลุ่มในเฟซบุ๊ก แล้วโพสต์กิจกรรมต่าง ๆ ทั้ง “ปิ้งแย้ ย่างกบอึ่ง หมกรวงผึ้ง คั่วกุดจี่ น้องวัวแซ่บอีหลี ชาวเน็ตตื่นตามไลก์แชร์” (ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 86) เมื่อคนในพาคนนอกเข้ามาในหมู่บ้าน จึงเกิดเหตุการณ์ “แรกแรกก็สนุก อยู่อยู่ไปทุกข์แท้เด้ แม่ใหญ่เมาโซเซ ซุมฝรั่งเสี้ยงเหล้าไวน์” (ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 87) ซึ่งนอกจากจะเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนที่บ้านโคกแล้ว ยังสะท้อนว่าสื่อสังคมออนไลน์ส่งผลกระทบด้านลบต่อ

Journal of Suan Sunandha Arts and Culture
วารสารศิลปวัฒนธรรมสวนสุนันทา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ปีที่ 2 ฉบับที่ 2/2565

สังคมจากการติดต่อสื่อสาร สุดท้าย “ชาวเน็ต” ก็พบที่เที่ยวใหม่ ปล่อยบ้านโคกกลับสู่ความสงบ กลุ่ม “ไฮโซ” ก็วงแตกแยกย้าย จึงเป็นตอนจบที่พอจะคาดเดาเรื่องราวได้ ที่สำคัญสื่อสังคมออนไลน์สามารถเป็นสื่อกลางให้ผู้คนได้สัมพันธ์กัน หากพื้นที่นั้น ๆ มีระบบอินเทอร์เน็ตที่สามารถเข้าถึงหรือเชื่อมต่อได้

การเปรียบเทียบสังคมกับวิถีชีวิตเก่าใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์

โลกเปลี่ยนเรื่องแปลกแหวกอากาศ
สามารถท่องโลกทั้งไกลใกล้
เลื่อนนิ้ว “หน้าจอ” ส่องต่อไป
โลกไร้พรมแดนแสนเพลินตา
เพิ่งพบ “พาราโพลาหงาย”
ต่อปลายสายรุ้งเหนือทุ่งท่า
รุ้งหงาย รุ้งคว่ำ เต็มฟากฟ้า
ส่งมาเป็นคลิปหยิบยื่นแชร์

(ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 7–8)

บทกวี “รุ้ง” ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยเสนอปรากฏการณ์รุ้งกินน้ำ เป็นรูปพาราโบลาคว่ำที่เด็กน้อยคนหนึ่งเคยมองเหนือทุ่งข้าว เป็นความทรงจำมหัศจรรย์ที่เคยเห็นอยู่เบื้องหน้า แต่โลกปัจจุบันเราสามารถท่องได้บนหน้าจอ สายรุ้งไม่ว่าคว่ำหรือหงายก็ถูก “ส่งมาเป็นคลิปหยิบยื่นแชร์” ได้ แต่สายรุ้งที่เคยเห็นในโลกจริง หรือที่เห็นในสื่อสังคมออนไลน์ต่างก็มี “ความงาม ความลวง ความจริงแท้” ไม่ว่าสายรุ้งที่เห็นในวัยเยาว์กับสายรุ้งที่เห็นในหน้าจอ สุดท้ายก็เป็นแค่ภาพที่เราไม่อาจครอบครองได้ เป็นการปะทะกันระหว่างสิ่งที่เห็นผ่านสายตากับกาลเวลาที่ “ทรงจำ นิยามรุ้ง ยังปรุงใจ” ให้เด็กน้อยในวัยผู้ใหญ่ได้ทบทวนอดีต

บทกวี “ใบไม้” ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยสะท้อนภาพวัยเด็กที่เคยเล่นขายของ โดยสมมติใบไม้ต่างเงิน เมื่อเติบใหญ่ทุกคนจึงดิ้นรนแสวงหาเงินเพื่อใช้จ่าย จากสังคมที่เคยใช้ธนบัตร ไปสู่ “สังคมไร้เงินสด ไม่หดหู่” สุดท้ายการใช้จ่ายเงินเพลินก็ทำให้ตัวเลขในบัญชีติดลบ ไม่ต่างจากเงินใบไม้ที่สมมติและไร้ค่า เป็นการเปรียบเทียบยุคสมัยถึงคุณค่าเงินสดกับไร้เงินสดในสังคมบริโภคนิยม ทุนนิยม ที่วิธีการใช้เงินเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบออนไลน์

Journal of Suan Sunandha Arts and Culture
วารสารศิลปวัฒนธรรมสวนสุนันทา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ปีที่ 2 ฉบับที่ 2/2565

บทกวี “ดอกรัก” ขวัญข้าวใช้ดอกรักเป็นสัญลักษณ์ (symbol) กับยุคสมัยที่แอบรักใครก็ไม่เอ่ยคำ ชังใครไม่ปริปาก รู้จักปล่อยวางและให้เวลาพิสูจน์ เพราะเชื่อว่า “จากเกลียดอาจกลายเป็นเชิดชู ศัตรูอาจกลับกลายเป็นมิตร” (ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 43) ซึ่งแฝงข้อคิดการมองโลกในแง่งามตามวัยในยุคนั้นที่ “ความลับปิดมิดชิด ยุคนี้ความคิดเปิดเผยนัก” (ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 44) เป็นการเปรียบเทียบที่ขวัญข้าวแบ่งวิถีชีวิตเก่าใหม่อย่างชัดเจน ระหว่างการแสดงออกที่ยุคนั้นรู้จักเก็บงำ แต่ยุคนี้คิดอะไร รักใคร ชอบใคร โกรธใครก็พูดออกมา ด่าออกไป โพสต์ลงสื่อสังคมออนไลน์ให้ “โลกรู้จักด้านมืดตน”

ดังนั้น ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในบทกวีเกิดจากขวัญข้าวนึกย้อนไปในวัยเยาว์ เห็นความงดงามทางกายภาพ จินตภาพในชีวิตบนโลกแห่งทรงจำอันแจ่มชัด แล้วนำมาเปรียบเทียบกับโลกปัจจุบัน โดยแบ่งแยกให้เห็นอย่างชัดเจนว่าโลกที่ถูกย่อในโทรศัพท์มือถือ ในสื่อสังคมออนไลน์มีแต่ด้านลบ ขัดแย้งหรือตรงข้ามความจริงเป็นส่วนใหญ่ เพราะการสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตง่ายเพียงแค่ “เลื่อนนิ้ว หน้าจอ ส่องต่อไป โลกไร้พรมแดนแสนเพลินตา” (ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 7) ขวัญข้าวจึงพยายามเน้นผลกระทบของผู้ใช้งาน เพราะผู้คนในยุคปัจจุบันติดต่อสื่อสารกันในโลกเสมือนมากกว่าเผชิญหน้ากันในโลกแห่งความเป็นจริง

การเมืองบนเฟซบุ๊กกับการออนไลน์ ออฟไลน์และอันเฟรนด์

โลกวันนี้มีเฟซบุ๊กเป็นเฟรนด์ชิพ
เพื่อนเกินสิบ ไม่เกินหมื่น พอชื่นฉ่ำ
เพื่อนเปิดใจไว้หมดตอนโพสต์คำ
ชอบผู้นำ สีเหลือง หรือสีแดง
บล็อกบ้าง อันเฟรนด์บ้าง ต่างขั้วฝ่าย
เฟรนด์ชิพอาจฉิบหายหากสาปแช่ง
เพื่อนหลายแบบเป็นแบบนี้หัวรุนแรง
ความคิดแย้งแย่งสั่งสอนก่อนแยกทาง
ใครคนหนึ่งคิดถึงเพื่อนชั้นประถม
ขณะลูกดูดนมนอนเคียงข้าง
มือเลื่อนจอ ใจก็เจ็บ เสียใจพลาง

Journal of Suan Sunandha Arts and Culture
วารสารศิลปวัฒนธรรมสวนสุนันทา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ปีที่ 2 ฉบับที่ 2/2565

สามีผู้สีต่างเพิ่งอันเฟรนด์

(ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 164–165)

บทกวี “เฟรนด์ชิพ” ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงจากกระดาษสู่หน้าจอ เพื่อสะท้อนจำนวนของเพื่อนบนพื้นที่ความสัมพันธ์ที่แตกต่างกัน สมัยก่อนความรัก มิตรภาพถูกบรรจุไว้ในเฟรนด์ชิพ เมื่อเวลาเปลี่ยนไป เฟซบุ๊กเข้ามาแทนที่ ทำให้มีเฟรนด์ลิสต์มากกว่าเดิม ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนถูกความคิดขัดแย้งให้แยกทาง เกิดการบล็อก อันเฟรนด์ ขวัญข้าวจึงสะท้อนห้วงคำนึงในบทจบบทกวีนี้ในลักษณะโหยหาความสัมพันธ์ในอดีตที่ “ตอกย้ำคำว่าเพื่อนร่วมชั้นเรียน”

อีกทั้ง การจบแบบหักมุม (twist ending) ในบทกวีนี้ก็ไม่ได้แปลกใหม่เท่าใดนัก เพราะแสดงให้เห็นรสนิยมการบริโภคทางการเมืองที่แตกต่าง แล้วนำความคิดมาปะทะกัน ซึ่งชนชั้นกลางอาจขำกับมุกตลกนี้ก็ได้ แต่การจบบทกวีด้วยการอันเฟรนด์ของสามีที่จู่ ๆ โผล่มาในวรรคท้าย นอกจากจะแฝงนัยยะประชาธิปไตยภายในบ้านแล้ว ขวัญข้าวยังสะท้อนชีวิตตนในสภาพที่ตัวเองไม่อยากยุ่งเกี่ยวหรือไม่รู้จะจัดการมันยังไงด้วย

ดังนั้น ความเจ็บใจและเสียใจ จึงเป็นอารมณ์ความรู้สึกของปัจเจกบุคคล แต่กลับแสดงออกผ่านเฟซบุ๊กไม่ได้ ในเมื่อตนอยู่ในฐานะถูกสามียุติความสัมพันธ์ส่วนตัวในพื้นที่สาธารณะ (public) และยังสื่ออีกว่าบริบทสังคมการเมืองไทยยังอยู่ภายใต้กรอบคิดแบบชายเป็นใหญ่ (patriarchy) ผู้หญิงเป็นผู้ไร้เสียง (subaltern) หรือต้องสงบปากคำ ไม่สามารถตอบโต้ความคิดหรือแสดงจุดยืน ความคิดเห็นทางการเมือง หรือแม้แต่เรียกร้องพื้นที่ในการแสดงออกของตนเองได้ จึงมีหน้าที่ให้ “ลูกดูดนมนอนเคียงข้าง” ต่อไป

กรณีนี้ “ผู้ไร้เสียง” ในความหมายของคายตรี จักรวรตี สปีวาก ซึ่งสันติ เล็กสกุล (2561: 80–81) อธิบายว่าหมายถึง

> ผู้ที่ถูกลิดรอนเสียงที่เปรียบเสมือนอำนาจ รวมถึงผู้ที่ทางกายภาพอาจไม่ได้ถูกกดทับและไม่ได้ถูกกันให้อยู่นอกพื้นที่หลักของสังคม แต่เป็นผู้ที่ไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้เสียงของตนเองพูดเรียกร้อง หรืออธิบายความเป็นตัวของตัวเอง ความต้องการ หรือความเห็นออกมาภายในกรอบความรู้หลักของสังคม ซึ่งเป็นกรอบความรู้ที่อนุญาตให้ผู้คนสื่อสารแสดงความเห็นของตนออกมาในฐานะสมาชิกร่วมสังคมเพื่อให้เข้าใจกันได้

อย่างไรก็ตาม บทกวีนี้ยังตอกย้ำความไม่เป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง ผู้หญิงยังถูกปิดกั้นทางการเมือง ที่สำคัญ นอกจากหน้าที่ของเพศแม่ที่ต้องเลี้ยงดูลูกอยู่บ้านแล้ว การให้ “ลูกดูดนมนอนเคียง

Journal of Suan Sunandha Arts and Culture
วารสารศิลปวัฒนธรรมสวนสุนันทา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ปีที่ 2 ฉบับที่ 2/2565

ข้าง” จึงมองได้ว่าเป็นการสืบทอดแนวคิดที่ผู้หญิงไม่ควรยุ่งการเมือง ซึ่งขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยแฝงเร้นไว้ภายใต้อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่อีกด้วย

เพื่อนสีนี้ เพื่อนสีนั้น แข่งกันด่า
ทั้งควาย หมา... สารพัด หยาบไปไหน
ที่รวมกลุ่มเหมือนรู้จักเหมือนรู้ใจ
รวมกลุ่มได้เพราะไม่ชอบเหมือนเหมือนกัน
เด็กผมเปียเลียใบตองเพื่อนร้องแซว
จริงจริงแล้วเพื่อนรักใคร่ให้ขบขัน
ถึงคิดต่างถึงชอบต่างยังแบ่งปัน
ถังขยะใบนั้นหมั่นดูแล

(ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 53)

บทกวี “ขยะ” ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยนำเสนอความหมายในเชิงอุปลักษณ์ (metaphor) เปรียบข้อความคำหยาบเป็นขยะที่ถูกส่งมาทางไลน์กลุ่ม จากที่เคยทักทายกลายเป็นแข่งกันด่าด้วยการเมืองเรื่องสี ในขณะที่เด็กผมเปีย “อยากเผ่นเมื่อเห็นขยะมาตามไลน์” แต่ก็ไม่ได้ลบข้อความ หรือบล็อกเพื่อนเมื่อขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยสรุปบทกวีนี้ว่า “ถึงคิดต่างถึงชอบต่างยังแบ่งปัน ถังขยะใบนั้นหมั่นดูแล” จึงเป็นการจัดการความสัมพันธ์ของเพื่อนที่มีต่อเพื่อน แม้จะไม่เห็นด้วยหรือเอาตัวเองเข้าไปอยู่ท่ามกลางความขัดแย้ง แต่ขวัญข้าวสร้างให้เด็กผมเปียวางตัวเป็นกลาง ซึ่งสื่อสารถึงทัศนคติที่มีต่อการเมืองได้อีกด้วย

ดังนั้น “ที่รวมกลุ่มเหมือนรู้จักเหมือนรู้ใจ รวมกลุ่มได้เพราะไม่ชอบเหมือนเหมือนกัน” ตามที่ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยสื่อ จึงเป็นการแสดงออกถึงความสัมพันธ์แบบเพื่อนที่ไม่ได้เกิดจากความว่างเปล่า แต่การรวมกลุ่มกันเกิดจากเคยเป็นเพื่อนสมัยเรียนหรือคนในแวดวงเดียวกันมาก่อน

ข้อสังเกตคือ การนำเสนอความคิดในบทกวี “ขยะ” ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยเล่าเรื่องผ่านตัวละครหญิงแม่คนที่ดูมีวุฒิภาวะมากกว่าตัวละครหญิงอีกคนในบทกวี “เฟรนด์ชิพ” เพราะ “รู้จำแนกแยกแยะ ผ่านไม่ผ่าน” สอดคล้องกับแนวคิดที่ Graham Allan (1989: 17 อ้างถึงใน อาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล 2555: 60) เสนอว่า “ในบางกรณี การที่คนยังเป็นเพื่อนกันอยู่ ก็เพราะว่ามันง่ายที่จะทำอย่างนั้น พูดอีกอย่างคือ ต้นทุนการเลิกความสัมพันธ์นั้นสูงกว่าการคงความสัมพันธ์ไว้ กรณีเช่นนี้ การเลิกความสัมพันธ์กันอาจทำได้ยากกว่า จึงเลือกที่จะรักษาความสัมพันธ์เบื้องหน้าเอาไว้”

Journal of Suan Sunandha Arts and Culture
วารสารศิลปวัฒนธรรมสวนสุนันทา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ปีที่ 2 ฉบับที่ 2/2565

อย่างไรก็ตาม แม้ตัวละครหญิงในบทกวี “ขยะ” จะแยกแยะความสัมพันธ์ในโลกอออนไลน์แบบไม่ตัดขาด แต่ดูเหมือนตัวละครหญิงจะไม่ได้พูดหรือแสดงออกทางความคิดใดๆ ให้ชัดเจนในเรื่องการเมืองเช่นเดียวกับบทกวี “เฟรนด์ชิพ” ตัวละครทำได้แค่มองความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในฐานะผู้ถูกกระทำเท่านั้น อาจกล่าวได้ว่า การแสดงออกทางการเมืองในมโนทัศน์ของขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย ผู้หญิงยังเป็นผู้ไร้เสียงอยู่นั่นเอง

ใจติดอาวุธไว้ห้ำหั่น
ฟาดฟันวาทะระยะใกล้
เฟซบุ๊กกระหน่ำหน่ำออนไลน์
รับใช้การเมืองคนละพรรค
มองจอ, ใจสั่นสะเทือนไหว
นั่นใครคิดถึงความหลังหนัก
ออนไลน์แล้วออฟไลน์ไหมเพื่อนรัก
ปิดจอร้อนนักไปพับดาว

(ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 12)

บทกวี “กระดาษ” ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยนำเสนอความบริสุทธิ์ในหัวใจและความคิดเด็กสามคนที่เคยเป็นเพื่อนเล่นด้วยกันมาก่อน ใช้สัญลักษณ์ง่าย ๆ สื่อผ่านการพับดาว เรือ และจรวด เลือกที่จะให้ความสัมพันธ์ของเพื่อนไม่ล่มจมเหมือนเรือล่องในน้ำ หรือเป็นจรวดยิงขีปนาวุธ แต่เป็นดาวที่ยังมีความหวังคงมิตรภาพไว้ แม้เวลาจะผ่านพ้น แต่ละคนจะฟาดฟันกันด้วยวาทะในสื่อสังคมออนไลน์ เพราะ “ต่างรับใช้การเมืองคนละพรรค” ก็ตาม เมื่อย้อนกลับไปนึกถึงอดีต ทำให้เกิดความคิดที่จะยุติความสัมพันธ์ออนไลน์ เพื่อรักษาความสัมพันธ์ออฟไลน์

ดังนั้น การใช้สื่อสังคมออนไลน์จัดการความสัมพันธ์ด้วยการอันเฟรนด์ อาจไม่ต่างจากการออฟไลน์ เพราะการแสดงออกทางการเมืองช่วยสะท้อนตัวตนของผู้ใช้งานว่า จะพัฒนาความสัมพันธ์ไปสู่ความรู้สึกอคติในแบบชื่นชมหรือรังเกียจ สุดท้ายการอันเฟรนด์หรือออฟไลน์ จึงหมายถึงการจัดการความสัมพันธ์แค่ในพื้นที่โลกเสมือน แต่โลกแห่งความจริงยังคงปฏิสัมพันธ์กันต่อไปก็ได้

จากตัวอย่างบทกวีที่นำมาศึกษา จะเห็นว่าขวัญข้าวใช้เทคนิคเล่าย้อนไปในวัยเยาว์ เพื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์และมิตรภาพระหว่างเพื่อนผ่านโลกปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งถูกสื่อสังคมออนไลน์ครอบงำความคิดและชีวิตประจำวันอย่างชัดเจน โดยเน้นภาพความงามจากการมอง

โลกในวัยเยาว์แบบโหยหา และสะท้อนด้านลบจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในประเด็นขัดแย้งแบ่งฝ่ายทางการเมือง จนทำให้เห็นมโนทัศน์ของขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยที่จมอยู่กับอดีตมากเกินไป และอาจกล่าวได้อีกว่า แม้ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยจะนำเสนอเรื่องราวในโลกออนไลน์ที่ดูร่วมสมัย เป็นที่รับรู้อยู่ทั่วไปแล้วก็ตาม แต่เหมือนกรอบคิดยังตามไม่ทันโลก ผู้อ่านได้รับแต่สารที่สะท้อนแต่ความขัดแย้งทางความคิดระหว่างเพื่อนเท่านั้น ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยไม่ได้กล่าวถึงการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองปัจจุบัน จึงทำให้บทกวีซ้ำอยู่แค่มิติเดียว

ข้อสังเกตคือ หากพิจารณาการเรียงลำดับบทกวีในเล่ม ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยเริ่มต้นปลูกฝังวาทกรรมความสามัคคีปรองดอง ในบทกวี “กระดาษ” ก่อนไปสู่การรักษาความสัมพันธ์ที่ต้องวางตัวเป็นกลาง ในบทกวี “ขยะ” และสุดท้ายจบด้วยการแตกหัก ในบทกวี “เฟรนด์ชิพ” เป็นการเรียงลำดับที่สามารถเทียบเคียงกับสถานการณ์การเมืองไทยปัจจุบันที่ความขัดแย้งพัฒนาไปตามลำดับ จึงเป็นการมองโลกที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง

การใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต

เมื่อวิเคราะห์ผลกระทบที่มีต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ในกวีนิพนธ์ “Hi! So-Cial ไฮโซ... เชียล” ของขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย แล้ว อาจพบได้ 5 ด้าน ดังนี้

ด้านสังคม

บทกวี “ดอกไม้” ขวัญข้าวสะท้อนเรื่องราวการส่งไลน์ทุกวัน ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนในกลุ่ม ที่จะห้ามก็ไม่ได้ จะบล็อกเพื่อนก็เกรงใจ กลายเป็นข้อความหรือขยะเต็มไลน์ ล้นจอ แต่เมื่อถึงวันที่ 14 กุมภาพันธ์ กลับไม่มีใครส่งดอกไม้มาให้ “เลื่อนผ่านดอกไม้ในหน้าจอ ข้างในใจหนอปรารถนา วันที่สิบสี่เดือนกุมภา ไม่มีหมาตัวไหนให้ดอกไม้” (ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 124) บทจบแบบหักมุมนี้จึงแฝงไปด้วยมุกตลก

นอกจากสื่อสังคมออนไลน์จะสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนในกลุ่มในบทกวี “ดอกไม้” แล้ว สื่อสังคมออนไลน์ยังช่วยให้มีเพื่อนเพิ่มขึ้นหรือกลับมาพบกันในโลกออนไลน์อีกครั้ง ในบทกวี “เพื่อนตัวจริง” แม้ว่า “กาลเปลี่ยนเพื่อนเปลี่ยนเพศเปลี่ยนไป ดีใจที่ได้เจอเพื่อนจริงจริง” (ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 108) นับเป็นผลกระทบต่อวิถีชีวิตที่เป็นด้านดี แต่ก็มีด้านลบที่ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยสื่อไว้ในบทกวี “เด็กสูงวัย” ที่ผู้ใหญ่เลี้ยงเด็กด้วยมือถือ ขณะเดียวกันผู้ใหญ่ก็ต้องการเกมเกิดข่าวสังคมเสื่อมโทรมเมื่อผู้ใหญ่แทะโลมเด็กผ่านสื่อสังคมออนไลน์ หรือการตัดต่อข้อความใส่ร้ายกันในโลกออนไลน์ ในบทกวี “ตัดต่อ” ซึ่งก่อให้เกิดอาชญากรรมในสังคมได้ง่าย หรือการใช้สื่อสังคม

Journal of Suan Sunandha Arts and Culture
วารสารศิลปวัฒนธรรมสวนสุนันทา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ปีที่ 2 ฉบับที่ 2/2565

ออนไลน์เผยแพร่สิ่งไม่เหมาะสมในบทกวี “ล้อมผ้า” ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยเปรียบเทียบจากเหตุการณ์ในงานวัด ที่อดีตเด็กวัดคนหนึ่ง “เมื่อก่อนล้อมผ้าตามงานวัด ปัจจุบันแก้ผ้าล้อม โซเชียลโหม อดีตเด็กวัดแวะแทะโลม โฉมงามทามไลน์ด้วยปลายนิ้ว” (ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 108) สะท้อนถึงความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย เมื่อสิ่งไม่เหมาะสมถูกเผยแพร่ได้ง่าย เช่น คลิปที่มีเนื้อหาเชิงอนาจาร ซึ่งผู้ใช้สื่อออนไลน์สามารถเลือกเสพดูได้ตามใจ

ด้านการติดต่อสื่อสาร

บทกวี “ภาพ” ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยสะท้อนภาพข่าวและความตายที่เกิดขึ้นในโลกและถูกแชร์ ต่างคนต่างพิมพ์ R.I.P. ตามมารยาท แต่บทจบถูกขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยสมมติตัวละครให้ “เธอจิบกาแฟเช้าแกล้มข่าวนั้น ภาพควันสงครามไม่เคยสิ้น ถามใจไหวหวั่นหรือชาชิน สูดกลิ่นกาแฟแล้วนิ้วเลื่อนจอ” (ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 148) ตอกย้ำว่าข่าวที่แชร์มาเป็นแค่ข่าวข่าวหนึ่ง แม้จะเกิดขึ้นจริงในโลกใบนี้ แต่เมื่อถูกส่งต่อเป็นภาพในสื่อสังคมออนไลน์อาจไม่ได้ทำให้ผู้รับสารรู้สึกเศร้าเสียใจ กลับกลายเป็นความชาชิน แล้วก็เลื่อนดูข่าวหรืออย่างอื่นต่อไป แสดงถึงความฉาบฉวยในการเสพข้อมูลข่าวสาร

เช่นเดียวกับบทกวี “คลิป” ที่ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยขึ้นต้นวรรคแรกในแต่ละบทว่า “คลิปข่าวอาชญากรรมทำให้กลัว เศร้าและรัก” เป็นการโน้มน้าวอารมณ์ว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในคลิปนั้นน่าติดตามหรือไม่ เพราะสังคมทุกวันนี้เต็มไปด้วยข่าวอาชญากรรม

ทั้งนี้ การเลือกเสพข่าวในสื่อสังคมออนไลน์มากเกินไป อาจทำให้เกิดอาการถอนใจ เบื่อหน่าย สุดท้ายทุกคนต่างเป็นใครก็ได้ที่ถูกกระทำในโลกจริง แต่จะมีใครสนใจ ให้ความสำคัญหรือช่วยเหลือหรือไม่

ในบทกวี “ไลฟ์สด” ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยอธิบายการไลฟ์สดขายของสารพัดอย่าง ทั้งน้ำมันพราย พระขุนแผน ยาเสน่ห์ ปลัดขิก ยาบ้า ยาอี อาวุธปืน กับการรายงานข่าวด่วนที่แทรกเข้ามาว่า กองตำรวจบุกจับแก๊งคนร้าย เป็นกลุ่มชายเสพยาบ้า ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยสมมติตัวละครให้อ่านข่าวนั้นแบบขำ ๆ ก่อนจะวิจารณ์ว่า “หลายครั้งคราวนักข่าวแหละสับสน หน้าผู้ร้ายมองไม่เห็น มองผ่านพ้น หน้าตำรวจกลับชัดจน! ให้โจรจำ” (ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 160) ซึ่งเป็นการเล่นคำระหว่างภาพชัดกับภาพเบลอ และสรุปจบบทกวีแบบหักมุม ทำให้ผู้อ่านเห็นมุมมองที่น่าฉุกคิด

ทั้งนี้ บทกวีที่ยกตัวอย่างล้วนเป็นความเคลื่อนไหวในสื่อสังคมออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็นภาพ คลิป หรือการไลฟ์สด ซึ่งทำให้ผู้คนติดตามข่าวสารได้รวดเร็วขึ้น และยังส่งผลกระทบด้านบวก เพราะใช้งานง่าย สอดคล้องกับแนวคิดของไวท์ (White, 2012 อ้างถึงใน จุฑารัตน์ ศราวณะวงศ์ และคณะ, 2560:

Journal of Suan Sunandha Arts and Culture
วารสารศิลปวัฒนธรรมสวนสุนันทา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ปีที่ 2 ฉบับที่ 2/2565

28) ที่ระบุคุณสมบัติของสื่อสังคมออนไลน์คือ ง่ายต่อการใช้งาน (Easy to use) ความสะดวกรวดเร็ว (Real time) และไม่มีค่าใช้จ่าย (Free)

ด้านการแสดงออกถึงตัวตน

บทกวี “ด่า” ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยสะท้อนคำด่าทอที่ออกมาจากหน้าจอ แต่กลับส่งเสียงดังเป็นโพสต์ที่ “แต่ละครั้งที่เขียนด่าฟ้าได้ยิน” เมื่อ “เธอตัดพ้ออยู่ดีดีก็โดนด่า” ซึ่งการโดนด่าแสดงออกถึงตัวตนว่า โลกในสื่อสังคมออนไลน์เป็นที่ระบายอารมณ์หรือแสดงความคิดเห็นของผู้คน ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยได้เสนอวิธีจัดการปัญหานี้ด้วย “สุดท้ายปิดเฟซหนีคำด่านั้น”

เช่นเดียวกับบทกวี “ตี” ที่เปรียบเทียบการต่อสู้กันบนสังเวียนชีวิตจริง เมื่อรู้แพ้ชนะก็ “ต่างหัวร่อแล้วจับมือ” แต่การเป็นศัตรูกันในสื่อสังคมออนไลน์ ไม่มีทางเลิกตอแยง่าย ๆ จึงเกิด “นักเลงคีย์บอร์ดคำเต็มตำบล” สุดท้ายวิธีที่จะหนีออกจากความขัดแย้งในโลกใบนั้นได้คือ “ขอออฟไลน์ไปซ้อมมวย”

ทั้งนี้ บทกวี “ด่า” และ “ตี” ต่างสะท้อนผลกระทบด้านลบ ที่มีต่อวิถีชีวิตที่ต้องเผชิญหน้ากับสื่อสังคมออนไลน์ การด่าหรือตีล้วนเกิดจากการปะทะทางอารมณ์มากกว่าเหตุผล สร้างความทุกข์ในใจจนต้องหาทางออกด้วยการปิดเฟซบุ๊กหนีหรือออฟไลน์ไปก่อน เพื่อปรับทัศนคติหรือกลับไปตั้งหลักใหม่นั่นเอง

นอกจากสื่อสังคมออนไลน์จะแสดงออกถึงตัวตนในด้านการระบายอารมณ์แล้ว ยังเป็นสื่อในการนำเสนอภาพตนเองอีกด้วย บทกวี “หลงแหล่” ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยเล่าเรื่องอีแหล่ แปลว่าคล้ำที่แอบชอบเพื่อนชายในชั้น แต่อีกฝ่ายไม่ซึ้งใจด้วย แหล่จึงอกหัก และไม่มีแฟนเป็นตัวเป็นตน เมื่อได้ทำงานบัญชีและรับจ๊อบขายของออนไลน์ไปด้วย แหล่จึงใช้แอปเปลี่ยนรูปโปรไฟล์ กลายเป็นน้องหลีหน้าหมวย จนมีผู้ชายมารุมตอมขอเป็นเพื่อน โลกเสมือนจึงเป็นสถานที่ที่แหล่และหลีหลงใหลโดยไม่รู้ตัว

เช่นเดียวกับบทกวี “รั้วรั่ว” ที่ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยกล่าวว่า “มือถือเครื่องเดียวเที่ยวรอบโลก” ได้ ชายหนุ่มคนหนึ่งจึงใช้โปรแกรมโฟโต้ชอป “แหกตา” ผู้คนในสื่อสังคมออนไลน์ ด้วยการสร้างภาพและคำ แต่สุดท้าย “หนุ่มอเมริกา–ฟสินธุ์ กลับเศร้าตรม ชาวเน็ตรุมถล่ม จอมหลอกลวง” (ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 120) จึงเป็นผลลัพธ์ของการทำตัวรั้วรั่ว (สแลง) แบบหลุดโลกนั่นเอง

ดังนั้น การสร้างคุณค่าตนเองผ่านสื่อสังคมออนไลน์ มีทั้งด้านดีและลบ แต่จากตัวอย่างในบทกวี “หลงแหล่” และ “รั้วรั่ว” เป็นการแสดงออกในด้านลบผ่านภาพลักษณ์ จนตัวเองและคนอื่นหลงใหลไปกับความสวยงามหรือความจอมปลอม เพราะให้ค่ากับเปลือกนอกและวัตถุนิยม กลายเป็น

Journal of Suan Sunandha Arts and Culture
วารสารศิลปวัฒนธรรมสวนสุนันทา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ปีที่ 2 ฉบับที่ 2/2565

มายาคติที่ผู้ใช้งานต้องการการยอมรับหรือการได้ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นผ่านหน้าจอ แต่โลกเสมือนก็เป็นโลกเสมือน ไม่ใช่ความจริงในชีวิต

ด้านการเรียน

บทกวี “เรียน” ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย สะท้อนความรู้สึกของครูที่หดหู่ใจ สอนอย่างไรเด็กก็ไม่ฟัง เพราะ “เด็กเด็กสมัยนี้ก้าวหน้าไกล เด็กสนใจมือถือมากกว่าครู” (ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 66) แสดงว่า การสอนแบบเก่าไม่น่าสนใจสำหรับเด็กสมัยนี้ ส่งผลกระทบต่อผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ ที่ทำให้ผู้เรียนมีความตั้งใจในการเรียนน้อยลง บทสุดท้ายจากคำไหว้ครูที่เคยกล่าวว่า “ปัญญาวุฒิ กเรเตเต ทินโนวาเท นมามิหัง” กลายเป็น “เฟซบุ๊ก ไอจี กเรเตเต ทินโนวาเท นมามิหัง” แทน แสดงถึงความเปลี่ยนแปลงในเรื่องการเรียนการสอนของครูกับนักเรียนที่มีต่อเทคโนโลยีสมัยใหม่

แต่บทกวี “พาน” ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยใช้สัญลักษณ์ดอกมะเขือที่ใช้ในงานไหว้ครูว่าหมายถึง ความถ่อมตน หญ้าแพรก หมายถึง ความเจริญงอกงาม ดอกเข็ม หมายถึง ความฉลาดหลักแหลม และข้าวตอก หมายถึงความมีระเบียบวินัย ซึ่งใช้แทนความหมายในพานไหว้ครูในอดีต แต่พานไหว้ครูครั้งนี้กลับบรรจุอนุสาวรีย์พานแว่นฟ้า เกิดปรากฏการณ์ “แชร์ต่อ ด่าทอบ้าง ชื่นชมบ้าง” สุดท้าย “พ่อครูดูพานผ่านเฟซนั้น เมนต์สั้นสั้น พานไม่พาลถามดอกบัว” (ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 57) เป็นการปะทะกันระหว่างความคิดของคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ และการเล่นคำพ้องเสียงพานกับพาล ที่เป็นต้นเหตุเรื่อง แต่ทำไมต้องถามดอกบัว ทั้งที่ดอกบัวไม่ได้เป็นสัญลักษณ์ที่ใช้จัดพานไหว้ครู ดังนั้นจึงต้องกลับไปหาความหมายของดอกบัวในบทกวี “ดินเหนียว” เพราะ “ในบึงดอกบัวหลากหลายเหล่า บึงเก่าบึงเดียวกันรักเต็มเปี่ยม” (ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 16) ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยคงหมายถึง บัวสี่เหล่านั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ในบทกวี “ดินเหนียว” ยังกล่าวถึงการมาจากที่แห่งเดียวกัน “ดินเหนียวแห่งนี้ที่เดียวกัน” สัมพันธ์กับ “คงลืมว่าเด็กไทยไม่ต่างกัน” ในบทกวี “พาน”ซึ่งแฝงเร้นวาทกรรมความสามัคคี ไม่แบ่งข้างต่างฝ่ายสอดแทรกไว้ ที่สำคัญขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยให้ความสำคัญกับวัตถุ (ดินเหนียวและพาน) เพื่อใช้เปรียบเทียบแทน แต่ การมาจากที่แหล่งเดียวกัน (ดินเหนียวหรือนักเรียนโรงเรียนเดียวกันหรือดอกบัวในบึงแห่งเดียวกัน) อาจมีความคิดที่แตกต่างกันได้ คำตอบที่พ่อครูตอบว่า “เมนต์สั้นสั้น พานไม่พาลถามดอกบัว” จึงแสดงน้ำเสียงไม่พอใจของคนรุ่นเก่า ที่เชื่อว่าดอกมะเขือควรต้องอ่อนน้อมถ่อมตนเหมือนเดิม

Journal of Suan Sunandha Arts and Culture
วารสารศิลปวัฒนธรรมสวนสุนันทา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ปีที่ 2 ฉบับที่ 2/2565

ในบทกวี “ชอล์ก” เด็กชายคนหนึ่งเผลอหลับในชั้นเรียน จึงถูกเรียกออกมาหน้าชั้นเพื่อเขียนตามคำบอก แม้เด็กชายจะ “เขียนผิดเขียนใหม่ให้มันถูก” กลายเป็น “คำสอนของครูจำได้ดี ผิดถูกกี่ทีก็อภัย” (ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 61) แสดงถึงภาพลักษณ์ของครูผู้เมตตาต่อศิษย์ในอดีต เปรียบเทียบกับบทสุดท้าย ที่ครูถูกนำเสนอนด้านตรงข้าม เมื่อ “ครูเฒ่ียนนักเรียนอ่วมท่วมออนไลน์ เห็นคลิปแล้ว ช็อกคาใจ โหดไปครู!” (ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 62) ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย เล่นคำพ้องเสียง ชอล์กกับช็อก ให้น่าขบคิดว่า การเรียนบนกระดานดำที่มีครูสอนในห้องกับการเรียนผ่านหน้าจอนั้นแตกต่างกัน ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยอาจจะตอกย้ำว่าครูในอดีตคือครูในอุดมคติ ผู้มีเมตตา แต่เมื่อภาพตัดสลับมาที่ครูเฒ่ียนนักเรียนอ่วมท่วมออนไลน์ ภาพของครูใจดีถูกแทนที่ด้วยความโหดเหี้ยมในสายตาและความรู้สึกของนักเรียน ดังนั้นผู้อ่านต้องตระหนักทั้งด้านดีและลบของนิยามความเป็นครู ที่บทบาทอาจเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

บทกวี “เด็กชายมะขาม” ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยเล่าประวัติของเด็กชายคนหนึ่ง ที่ไม่มีเงินมาโรงเรียน พักกลางวันจึงแกะห่อข้าวกินกับมะขามสุกที่ปีนไปเก็บลงมาจากต้น วันเวลาแห่งความยากลำบากผ่านไป เด็กชายคนนั้นมุมานะจนได้เป็นครู จึงนำเหตุการณ์ในอดีตมาสอนนักเรียน ควบคู่ไปกับข่าวในหน้าเฟซบุ๊ก “เด็กต่างชาติขาดอาหารชวนระทม เด็กผอมผอมโลกกลมกลมไม่สมควร” (ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 168) ครูจึงชวนนักเรียนเสนอคำตอบเพื่อแก้ปัญหาตามภาพข่าวนั้น ซึ่งเป็นการประยุกต์ประสบการณ์ของตน กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาใช้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในห้องเรียน คำตอบที่ได้คือ “ส่งเม็ดมะขามส้มไปให้มัน” ติดตลกจนอาจมองได้ว่าครูสอนอย่างไรเด็กได้แค่นั้น ซึ่งคำตอบลักษณะนี้แสดงว่าเด็กนักเรียนอาจไม่เข้าใจและไม่ซาบซึ้งกับสิ่งที่ครูสอนก็ได้ แม้สุดท้ายขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยจะกล่าวว่า “ประเทศของเราเศร้าอย่างไรยังแบ่งปัน ที่สำคัญมีแผ่นดินไว้ปลูกดาว” (ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 169) ซึ่งสะท้อนการมองโลกในแง่ดีเพียงอย่างเดียว โดยที่ครูไม่ได้มองกลับไปว่าทำไมเด็กถึงตอบคำถามได้แค่นั้น ข้อสังเกตคือ หากครูอยู่ในสถานการณ์ที่ถูกถามหรือเด็กนักเรียนต้องการคำตอบ ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยจะแทรกความคิดในบทกวีในเชิงเปรียบเทียบเท่านั้น ไม่ว่าถามดอกบัว หรือเลี่ยงใช้สัญลักษณ์เช่นดาวแทน ทั้งนี้อาจมองได้อีกว่า ดาวในที่นี้คือความหวัง เพราะ “ดาวคู่ความฝันแห่งวันวัย” แต่จะเป็นความหวังความฝันของใคร ผู้อ่านต้องตีความเอง

ผลกระทบที่มีต่อสื่อสังคมออนไลน์ด้านการเรียน มีทั้งด้านดีและลบ ขึ้นอยู่กับผู้ใช้ หากนำสื่อสังคมออนไลน์ไปใช้หาความรู้เพิ่มเติม ติดต่อสื่อสารทำงานร่วมกับเพื่อน แลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ระหว่างเพื่อนกับครู ย่อมเกิดประโยชน์ได้ แต่ก็อาจทำให้ความตั้งใจในการเรียนลดลงเช่นกัน เพราะ

“เด็กสนใจมือถือมากกว่าครู” ในบทกวี “เรียน” ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ไม่ว่านักเรียนหรือครูจึงต้องรู้จักประยุกต์ใช้หรือบูรณาการ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างในบทกวี “เด็กชายมะขาม” เป็นต้น

ด้านความบันเทิงและการดำเนินชีวิตประจำวัน

บทกวี “หมอน” ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยสมมติให้ “หนู” เป็นผู้เล่าเรื่องด้วยการตั้งคำถามว่าหนุนหมอนแบบไหนถึงจะฝันดี จนได้เห็นหมอน “ใบเดียวราคาใบละพัน ซื้อคู่กันลดแล้วเหลือเก้าร้อย” (ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 70) ที่ขายผ่านสื่อสังคมออนไลน์ นับเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดที่ดึงดูดความต้องการซื้อ แสดงให้เห็นว่าสื่อสังคมออนไลน์ช่วยในการค้นหา ซื้อหาสินค้าที่ต้องการได้ง่ายและสะดวกขึ้น และยังสื่อถึงความเป็นแม่บ้านยุคใหม่อีกด้วย

หรือในบทกวี “เพลง” ที่สะท้อนวงการนักร้องที่ออกเทปออกอัลบั้มแล้วมีแฟนคลับติดตาม พอยุคสมัยเปลี่ยน จากเทปกลายเป็นซีดีเพลง ยูทูป แต่แฟนคลับบางคนยังอยากซื้อเก็บ “ทั้งเทปทั้งซีดีตีราคา” จากที่เคยวางขายตามแผง เปลี่ยนมาซื้อขายในเพจเพลงเก่า สุดท้ายได้พบกับพี่นักร้องที่ผันตัวเองมาขายของในเพจ นอกจากสื่อสังคมออนไลน์จะช่วยในการซื้อขายสินค้าได้ง่ายแล้ว บทกวีนี้ยังมีมุมมองที่ทำให้ได้พบเพื่อนใหม่หรือสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม สื่อสังคมออนไลน์ยังช่วยผ่อนคลายความเครียดในชีวิต บทกวี “วาทะ” กล่าวว่า “ท่ามกลางขยะถล่มไลน์ คลิปเพลงใสใสได้ส่งเสียง ท่ามกลางข่าวเท็จเฟซลำเอียง แสงตะเกียงจากเพจธรรมชำระใจ” (ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 135) ทั้งนี้ เพจธรรมะดังกล่าวยังสะท้อนอีกมุมให้ผู้อ่านเห็นว่า “แอดมินผู้ดูแลยิ้มเบิกบาน เป็นพระอาจารย์ปลอมตัวมา” (ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย, 2563: 136) นับเป็นบทจบแบบหักมุมที่สื่อให้เห็นว่า สังคมออนไลน์มีทั้งด้านดีและลบ รวมทั้งการแอบแฝงหรือปลอมแปลงตัวตนได้อีกด้วย

จากการวิเคราะห์ การใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ในกวีนิพนธ์ “Hi! So-Cial ไฮโซ... เชียล” ของขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย พบผลกระทบ 5 ด้าน คือ ด้านสังคม ด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านการแสดงออกถึงตัวตน ด้านการเรียน ด้านบันเทิงและการดำเนินชีวิตประจำวัน พบการใช้สื่อสังคมออนไลน์ด้านสังคมมากที่สุด ในเรื่องการสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนหรือผู้อื่น ช่วยให้มีเพื่อนใหม่ ทำให้ได้รับการยอมรับจากผู้อื่น ซึ่งเป็นผลกระทบจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในด้านดี แต่ก็มีด้านลบ คือ เป็นแหล่งเผยแพร่สิ่งไม่เหมาะสม และก่อให้เกิดอาชญากรรม ส่วนด้านอื่น ๆ เช่น ด้านการติดต่อสื่อสาร สื่อสังคมออนไลน์ช่วยให้ติดตามข่าวสารได้รวดเร็วขึ้น ด้านการแสดงออกถึงตัวตน สื่อสังคมออนไลน์เป็นที่ระบายอารมณ์ แสดงความคิดเห็น กดไลก์ แชร์ การใช้แอปแต่งหน้า

ใช้โปรแกรมตกแต่งภาพและคำ เพื่อนำเสนอในสื่อสังคมออนไลน์ ด้านการเรียน สื่อสังคมออนไลน์มีบทบาทเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนของครูและนักเรียนให้ปรับตัวตามยุคสมัย ซึ่งบางครั้งครูรุ่นเก่าอาจตามไม่ทัน และนักเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการใช้โทรศัพท์มือถืออยู่ตลอดเวลา ด้านบันเทิงและการดำเนินชีวิตประจำวัน สื่อสังคมออนไลน์ส่งผลกระทบในด้านดี ช่วยผ่อนคลายความเครียดด้วยการฟังคลิปเพลง คลิปธรรมะ และยังช่วยในการซื้อสินค้าที่ต้องการได้ง่าย หรือใช้จ่ายได้สะดวกมากขึ้น

สรุปส่งท้าย

“Hi! So-Cial ไฮโซ... เชียล” ของขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย เป็นกวีนิพนธ์แนวย้อนไปในโลกวัยเยาว์ เพื่อเปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ กับโลกปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป และถูกสื่อสังคมออนไลน์ครอบงำวิถีชีวิต โดยขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยสามารถนำความร่วมสมัยมาผสมผสานในบทกวี และตั้งใจเขียนในลักษณะเหมือนบันทึก โดยเริ่มจากวันที่ 18 มิถุนายน 2562 – 24 มิถุนายน 2562 นับเป็นเวลา 7 วันกับบทกวี 40 สำนวน ที่แต่ละสำนวนร้อยสัมผัสกัน อาจหมายถึงการเชื่อมต่อของโลกความจริงกับโลกเสมือนให้เป็นเรื่องเดียวกัน ซึ่งบางครั้งอาจไม่ปะติดปะต่อเป็นภาพเดียวกันเหมือนจิ๊กซอว์

กวีนิพนธ์เล่มนี้มุ่งนำเสนอประเด็นการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ที่ส่งผลกระทบทั้งด้านดีและลบต่อชีวิตคนรุ่นเก่าและใหม่ คนรุ่นเก่าอาจโหยหาหรือย้อนกลับไปเยือนความทรงจำ ความงาม ความผูกพันในวัยเยาว์ที่มีต่อครอบครัว เพื่อน ครู การละเล่น วิถีชนบท แต่คนรุ่นใหม่อาจต้องปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยอย่างระมัดระวัง เพราะผู้คนสื่อสารกันผ่านโลกเสมือนมากขึ้น ไม่ว่าทางเฟซบุ๊ก ไลน์ อินสตราแกรม ทวิตเตอร์ เป็นต้น ซึ่งขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยนำเสนอผ่านการเล่าเรื่องหรือสมมติตัวละครในบทกวี ด้วยภาษาที่เรียบง่าย มีลูกเล่นทางความคิด ไม่ว่าจะเป็นน้ำเสียงหยิกแกมหยอก แทรกอารมณ์ขัน หรือจบแบบหักมุม ใช้ลีลา จังหวะ ถ้อยคำน่าอ่าน ชวนคิด กับพฤติกรรมและความซับซ้อนในชีวิตจิตใจของมนุษย์

สอดคล้องกับบางข้อสังเกตของปนัดดา คำมาโฮม และสารภี ขาวดี (2564: 279) ที่กล่าวถึงกลวิธีการประพันธ์ในกวีนิพนธ์ของพรชัย แสนยะมูล ซึ่งบทความวิจัยนี้นำกวีนิพนธ์ “Hi! So-Cial ไฮโซ... เชียล” ของขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยมาศึกษารวมไว้ด้วยว่า “พรชัย แสนยะมูล เป็นนักเขียนที่ผูกพันเรื่องราวในอดีต และยังคงเก็บหลายเรื่องไว้เป็นความทรงจำอันงดงาม เมื่อเขาคิดสร้างสรรค์ด้วยการนำอดีตกับปัจจุบันมาร้อยเรียงผสานกันอย่างลงตัว สิ่งที่เคยอยู่ในรอยจำจึงมาทำหน้าที่ตีแผ่หรือกางความในใจส่วนลึกออกมาให้ผู้อ่านจับต้องผ่านทุกถ้อยความอย่างงดงาม ทำให้เห็นว่ายามใดก็ตามที่กวีรู้สึกท้อแท้ หรือเกิดคำถามต่อการเปลี่ยนแปลงบางอย่างที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน อดีต

เป็นภาพชีวิต “สโลว์ไลฟ์” เรียบง่าย จึงถูกยกนำมาบอกเล่าอย่างมีอรรถรส ปรากฏเป็นแง่งาม เพื่อชุบย้อมหัวใจที่อาจกำลังเหี่ยวแห้งให้ชุ่มชื่นอีกครั้ง ทั้งนี้ สิ่งที่นำเสนออาจไม่ได้มีนัยแห่งการสูญเสียบางสิ่ง หรือกำลังโหยหาบางอย่าง แต่เป็นการมองอดีตเพื่อทำความเข้าใจปัจจุบัน และเตรียมตั้งรับกับอนาคตที่อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงแบบก้าวกระโดดมากกว่าที่เป็นอยู่”

แม้กระบวนการนำเสนอมโนทัศน์จะผูกติดกับเรื่องราวในวัยเยาว์ วิธีคิดและเขียนของขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยจึงยังคงเป็นแบบมนุษยนิยม ชนบทโรแมนติก แต่ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยก็แฝงเร้นวาทกรรมความสามัคคี ความปรองดอง ความไร้เดียงสา การมองโลกในแง่งามเอาไว้ทั้งในโลกจริงและโลกเสมือน ภาพรวมเนื้อหาในบทกวีเล่มนี้จึงเป็นเรื่องราว ข่าวสารหรือปรากฏการณ์ในสื่อสังคมออนไลน์ที่รับรู้อยู่ทั่วไป อาจทำให้ขาดมิติความแปลกใหม่ในเชิงสร้างสรรค์ หรือแฝงสัญญะที่ลึกซึ้งกอรปกับการเขียนแบบแทรกมุมมอง น้ำเสียงอารมณ์ขันแบบพรชัย แสนยะมูล ทำให้บทกวีบางชิ้นขาดความหนักแน่นคมคายไปอย่างน่าเสียดาย

อย่างไรก็ตาม ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอยสามารถนำชั้นเชิงทางวรรณศิลป์มาใช้ โดยเฉพาะการเล่นคำพ้องเสียง เช่น พาน – พาล ชอล์ก – ช็อก โอละเห่ – โอละพ่อ เฟซบุ๊ก – เฟคบุ๊ก หรือคำที่มีความหมายตรงข้าม เช่น แอป – กระจก ในจอ – นอกจอ ตัดต่อ – ตัดตอน ปกครอง – ปดครอง รวมทั้งการใช้ภาษาถิ่น และคำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศที่ทำให้บทกวีมีความร่วมสมัย

รายการอ้างอิง

ขวัญข้าว ขวัญเรียมเอย (นามแฝง). *Hi! So-Cial ไฮโซ... เชียล*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: Hi So-Cial Team, 2563.

จุฑารัตน์ ศราวณะวงศ์ และคณะ. “พฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์”. *บรรณศาสตร์ มศว., 10*(2), 2560, (16-31). สืบค้น 25 ตุลาคม 2564, จากhttp://ejournals.swu.ac.th/index.php/jlis/article/view/9954, 2560.

ปนัดดา คำมาโฮม และสารภี ขาวดี. “กลวิธีการประพันธ์ในกวีนิพนธ์ของพรชัย แสนยะมูล”. *วิวิธวรรณสาร, 5*(2) พฤษภาคม-สิงหาคม 2564, (255-281).

สันติ เล็กสกุล. *ผู้ไร้เสียง: คำยืนยันของคายตรี จักรวรตี สปีวาก.* กรุงเทพฯ : illuminationseditions, 2561.

Journal of Suan Sunandha Arts and Culture
วารสารศิลปวัฒนธรรมสวนสุนันทา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ปีที่ 2 ฉบับที่ 2/2565

อาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล. “การเมืองบนเฟซบุ๊ก: วัฒนธรรม–การเมืองบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ พ.ศ. 2533–2555”. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555.